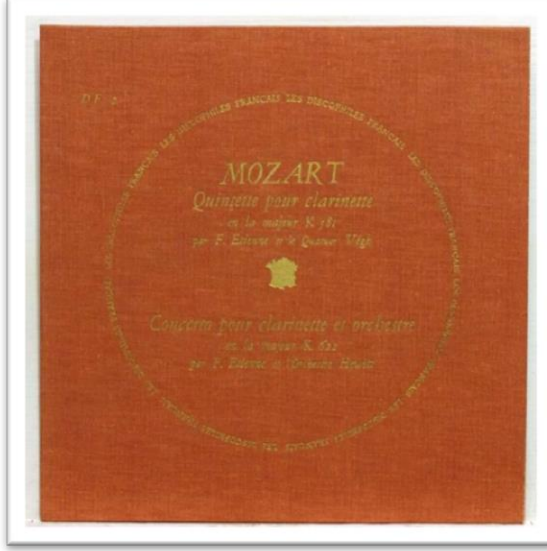

Klarinet ve Yaylı Çalgılar Dörtlüsü için Beşli, La Majör Clarinet Quintet (KV 581) Stadler Beşlisi

* Allegro * Larghetto * Menuetto-Triol-Tro Il * Allegretto con variazioni-Adagio-Allegro

Mozart 13 beşli yazmıştır. Bunlardan 9 tanesi – ikisi üflemeli beşlilerden düzenlenen – yaylı çalgılar için, biri kornolu (KV407), biri piyano ve üflemeli çalgılar (KV452), biri klarinet ve yaylı çalgılar (KV581), biri de armonika-flüt-obua-viyola-viyolonsel için Adagio ve Rondo'dur (KV617).

Mozart'ın klarinetle gerçek bir aşk ilişkisi vardır. Onun için enfes bir konçerto ve ulvi La majör beşliyi (K581) yazmıştır. Sonraki bazı senfonilerinde ve piyano konçertolarında da klarineti sıkça kullanmıştır.

O zamanlar henüz çocukluk döneminde sayılabilecek olan bu çalgının icracısı olan Anton ve Johann Stadler kardeşlerin çalışmalarından ilham almıştır. Mozart, klarinet beşlisini ve konçertosunu yazdığı Anton Stadler ile ilk kez Viyana Ulusal Tiyatrosu'nda Johann Stadler üflemeli serenatlarından birinde çalarken karşılaşmıştır.

Mozart, "Viyana, 29 Eylül 17911 tarihiyle kayda geçtiği, klarinet, iki keman, viyola ve viyolonsel için beşliyi, arkadaşı, Mason Locası dostu ve saray orkestrasının usta klarinetisti olan Anton Stadler'e (1753-1812) ithaf etmiştir.

Mozart'ın 8 Nisan 1790 tarihli mektubunda da Stadler Beşlisi olarak tanımladığı eser, ilk kez 22 Aralık 1789'da Viyana'da Burgtheater'da, Besteciler Emeklilik Vakfı (Pensionfonds der Tonkünstler) ararına verilen konserde seslendirilmiştir. Daha önce 1784'te KV452 Beşli'de de

klarinet aptisini, piyanoda Mozart'ın eşliğinde çalan Anton Stadler, bu Beşli'de de solist olmuştur. birinci kemanda J. Zistler görev almış, Mozart ise bir söylentiye göre viyola partisini çalmıştı.

1790'lı yıllar Mozart'ın gerçekten korunmaya ihtiyacı olduğu yıllardır. Anton Stadler ise o günlerde Mozart'ın evinde saygısız bir konuk gibi yaşamış, yemiş içmiş, aldığı borçları hiçbir zaman ödememiş, hatta gizlice onun rehin senetlerini alarak satmıştır. Ama Mozart, klarinetten yumuşak, insan sesi benzeri tınılar elde eden Stadler'e sevgisini bu harika oda müziği eseriyle göstermekten kaçınmamıştır. Üstelik onun bu sıkıntılı günleri bu beşliye yansımamıştır. Sonsuz gibi bir kaynaktan akan ezgilerle, konçertant şekilde oda müziği unsurlarıyla işlenen, klarinete öncelik tanıyan ama hiçbir zaman diğer çalgıları egemenliğine almasına izin verilmeyen Beşli, gerçek bir oda müziği havası taşır. Eser, ancak Mozart öldükten sonra, eşi Konstanze tarafından 31 Mayıs 1800 tarihli mektupla André'ye yollanmış ve J. André tarafından Op.108 olarak Offenbach'ta yayımlanmıştır.

Mozart klarinetin yumuşak kalitesini, onu yaylılarla kurnazca katıştırıp, onun için uzun arya benzeri melodiler yazarak sonuna kadar kullanmıştır. Yumuşak larghetto ikinci ölçüde çalgının nağmeli kalitesini en etkili biçimde kullanır, yaylılar önce titrek bir zemin sağlarlar: önce keman, ardından da zevkle düet yaparak giren nefesli arkadaşı.

Bu nitelikler, Alman klarinetçi Sabine Meyer ve Viyana Yaylı Altılısı'nın enfes kaydından başka hiçbir yerde bundan daha iyi göz önüne serilmemiştir. Çalgının tüm genişliğince eriyen bir tonu, görünüşe göre zorlamasız bir nefes kontrolü ve tereddütsüz bir müzikalitesi vardır. Finaldeki varyasyonlara yaklaşmaktaki zarafetleri onları son derece hafif kılar. Her şeyin ötesinde sırayla her bir çalgıcı üzerinde odaklanan projektör ışığı altında müzik yapma zevkinin paylaşıldığı çok kuvvetli bir şekilde hissedilir. Son, Mozart'ı en umursamaz haliyle bulur, bu hava çalanlar tarafından yakalanır ve sanki müzisyenler odada sizinle birlikteymişler gibi hissetmenizi sağlayan capcanlı bir kayıtla daha da geliştirilmiştir.

1.Bölüm, çabuk (Allegro) tempoda, 4/4'lük ölçüde, La Majör tonda, sonat formundadır. Ancak Dr. Köchel, temponun ilk baskıda belirtildiği üzere, iki misli hızlı (alla breve) olmadığını açıklar. Zengin armonilerle işlenen soylu ana temayı birinci keman sunar. Daha sonra tematik önem kazanacak melodiyi, klarinet arabesk motiflerle süsler. Bu yöntem temanın ikinci cümlesinde de tekrarlanır. Kemanlar süslemeleri sürdürürken, klarinet birinciyle ilgili bir yan temayı sunar. Buna daha sonra viyolonsel de pizzicato'larla katılarak romantik bir hava oluşturur. Klarinetin bunu alarak çeşitli tını efektleriyle işlemesini, birinci kemanın temayı uygun

dominant'ta duyurması izler. Buradaki tril ve kadanstan sonra ilk temayla ilgili tatlı (dolce) duyurulan yeni bir cümle codetta'yı başlatır ve serim dominantta sona erer. Geliştirim kısmında ise, arka planda Do Majör tonda duyurulan ana tema ile birlikte arabesk süslemeler yoğunluk kazanır; her yaylı çalgı, klarinetin açış cümlesini canlı tarzda tekrarlayarak belirginleştirir. Klarinetin katılımıyla en pesten en tize kırık akorlarla ilginç tınlar elde edilir. Tüm temalar hafifçe değişerek yinelenir ve bölüm görkemli bir coda ile sona erer.

2.Bölüm, ağırca (Larghetto) tempoda, ¾'lük ölçüde, Re Majör tonda, klarinet için derin anlamlı bir arioso gibidir. Mozart'ın en güzel ağır bölümlerinden biri olan bu iki temalı bölümde, önce birinci bölümün yan teması klarinet tarafından sunulur. Mozart, bu duygulu anlatımı vurgulayabilmek için yaylı çalgıların tümünden sürdünli çalmasını öngörmüştür. İkinci tema ise birinci kemanın onaltılık notalarıyla belirlenir ve klarinet bunu süslü tarzda yanıtlar. İki çalgının bu diyalogu sonda minör tonda hüzünlü ve duygulu anlatımıyla romantik çağa armonik bir sesleniş gibi yansır. Klarinetin girişteki temayı tekrarlamasında kadar genişleyen bölüm, yaylı çalgıların onaltılık triyolelerle yumuşakça canlandırdığı coda ile sona erer.

3.Bölüm, La Majör tonda, ¾'lük ölçüde geleneksel Menuet ile başlar. Tekrar sürdünsiz çalan yaylı çalgılar bu biraz buruk, ama sağlam yapılı klarinetle eşit şartlarla biraraya gelir. Menuet iki trio bölmesi ile gereken kontrastı sağlar. I.Trio, La Minör tonda ve yalnızca dört yaylı çalgı içindir. II.Trio ise La Majör tonda, canlı ve bir Tirol ezgisi gibi halk dansı havasındadır. Klarinet burada bir halk çalgısı olan şalümo gibi ustalığını sergiler. Trio'lardan sonra, menuetin tekrarıyla bölüm sona erer.

4.Bölüm, La Majör tonda, 4/4'lük ölçüde, bu kez alla breve olarak daha çabukça hızda varyasyonları (Allegretto con variazioni) içerir. İki kez tekrarlanan sekiz mezürlük tema beş varyasyonda, sadelikle ve sanat gösterisinin uyumu Mozart'a özgü büyük ustalıkla gerçekleştirilir. Bu zarif tema önce,1.Varyasyonda klarinetin öncülüğünde işlenir. 2. ve 3. Varyasyonlarda klarinet geri planda kalır. La Minör tondaki 3. Varyasyonda viyola ön plana çıkar. 4.varyasyon, ağır (Adagio) tempoda klarinete duygulu bir anlatım sunma olanağı sağlar. Beşlinin ikinci bölümünün derinliğini anımsatan bu varyasyondan sonra tempo hızlanır, Allegro'ya dönüşür ve seri neşeyle sona erdirir. (Süre 29').

<http://www.youtube.com/watch?v=-mzahdNeEWc>

Kazım ÇAPACI